

Inhoud

Woord vooraf 7

Hadjar Benmiloud – Wát ben je? 15

Lynn Berger – Het fundament en het huis 23

Hanna Bervoets – Douchegeel 35

Hanna Bervoets – Sloopkogel 39

Basje Boer – De ugly cry 43

Lisa Bouyeure – De hoge hak als symbool voor de werkende vrouw is vreselijk achterhaald 51

Asha ten Broeke – ‘Kun je je niet druk maken over iets écht belangrijks?’ 57

Emma Curvers – Het dappere kwakje en de wanhopende wagon 63

Nikki Dekker – Kan een schrijver tietten hebben? 73

Amarens Eggeraat – Lactacyd is een leugen 83

Clarice Gargard – Prima als je lesbisch bent, maar dan moet je wél sexy en toegankelijk zijn voor mannen 91

Renske de Greef – Sletvrees 97

Bregje Hofstede – Vrouwen houden toch niet van seks 105

Anke Laterveer – #zeghet 117

Marloes Leezer – Diktatuur: regels voor zwaargewichten 129

- Hasna El Maroudi** – Van Casablanca tot Keulen 137
- Alma Mathijssen** – Misbruik zonder dader 145
- Nina Polak** – Rite de passage 153
- Aafke Romeijn** – ‘Jij, verkracht? Daar ben je te lelijk voor!’ 159
- Floor Rusman** – Seksisme als wit-gouden jurk 167
- Simone van Saarloos** – Geweld heeft geen ras of religie, maar wel een geslacht 179
- Simone van Saarloos** – Lowlands: niets voor meisjes 183
- Shantie Singh** – Publieke ruimte is ook eigendom van de vrouw 187
- Sarah Sluimer** – Met je autonome tieten twitterend op de bank 199
- Noor Spanjer** – Waarom het krijgen van kinderen geen mannenzaak is, en waarom het dat wel zou moeten zijn 213
- Fatima Warsame** – Feminisme is meer dan de strijd tegen seksisme 221
- Niña Weijers** – Huilen tegen het stuur 227
- Verantwoording 237

Woord vooraf

Na mijn eindexamen kreeg ik van een van mijn leraren een afscheidscadeautje. Het was een boek uit 1951 met een rood stofomslag, geschreven door Frederik Buytendijk – medicus, psycholoog en schrijver. Het werk droeg de titel: *De Vrouw*. *De Vrouw* is een ‘existentieel-psychologische studie’ over de vrouw en, volgens de ondertitel, ‘haar natuur, verschijning en bestaan’.

In de studie onderzocht Buytendijk de vrouw aan de hand van de volgende hoofdstukken: 1. ‘De problematiek van het vrouwelijke zijn’, 2. ‘Het intuïtief begrip van het wezen der vrouw’, 3. ‘De vrouwelijke natuur’, 4. ‘De vrouwelijke verschijning’ (onderverdeeld in haar gestalte en gelaat, de jeugdigheid, de symmetrie, de stem, en de ‘geheimzinnige innerlijkheid van de vrouw’) en 5. ‘De bestaanswijze van de vrouw’ (waarin hij dieper ingaat op haar ‘dynamiek’, haar ‘zorgend in de wereld staan’, haar ‘verhouding tot het eigen lichaam’ én het concept ‘moederlijkheid’).

Ik heb er inmiddels elf jaar de tijd voor gehad, maar ik heb Buytendijks boek nog steeds niet van A tot Z gelezen. Het is namelijk nogal taaie kost, en ik had mijn kostbare jeugd om van te genieten, en andere boeken om te lezen. Toch heeft de eerste zin van Buytendijks verantwoording voor in het boek me, sinds ik die in de laatste dagen van mijn middelbare-schooltijd voor het eerst las, enorm geïnspireerd in mijn dagelijkse doen en laten. De eerste zin luidde namelijk: ‘Het uitgangspunt van deze studie is geweest, *dat de vrouw een mens is.*’

De vrouw is een mens. Een boude uitspraak, waar Buytendijk gezien de uitgebreidheid van zijn studie dus volledig achter durfde te staan. De vrouw is een mens en heeft ‘een gewone mensenziel’. Het idee dat de vrouw een mens is, is sinds Buytendijks studie wel steeds meer in zwang geraakt, maar er zijn ook nog genoeg mensen die er meer dan een halve eeuw later nog altijd wat sceptisch tegenover staan, of bij wie de gedachte gewoon niet opkomt.

Dat is bijvoorbeeld het geval in landen waar bejaarde mannen met kleine meisjes tróúwen in plaats van de eendjes met ze te voeren in het park. Of onder aanhangers van Boko Haram, die honderden meisjes uit hun natuurkundeles ontvoerden om als seksslaven te dienen. Of hier in Nederland, waar een vrouw die haar mening geeft vaak het dringende advies krijgt om er toch vooral een piemel in te laten steken. Of op de redactie van het *Telegraaf*-katern ‘Vrouw’, waar het idee heerst dat de vrouw louter interesse heeft in artikelen met koppen als ‘Ik schaam mij voor mijn snorretje’ en in recepten met quinoa. Nee dus. Daar heeft de vrouw niet louter interesse in. *De vrouw is een mens.*

Je zou Buytendijk misschien wel een feminist kunnen noemen, aangezien hij in 1951 dus al de bekende quote '*Feminism is the radical notion that women are people*' onderschreef (in 1986 voor het eerst geopperd door Marie Shear in haar recensie van *A Feminist Dictionary* van Cheris Kramarae en Paula Treichler). Er zijn een hele hoop consequenties verbonden aan erkennen dat een vrouw vooral een *mens* is. Bijvoorbeeld: erkennen dat vrouwen, net als andere mensen, niet alleen door hun (secundaire) geslachtskenmerken gedreven worden in hun handelen en oordelen. En: erkennen dat vrouwen, net als andere mensen, in allerlei verschillende soorten, geuren en smaken kunnen bestaan, niet alleen in 'aardbei'.

Vaker dan nodig gaan opinieartikelen, debatavonden of Facebookdiscussies over het concept 'feminisme' zelf, over de vraag of iets wel of niet feministisch kan of mag zijn. Is het wel feministisch om te klagen over roze speelgoedstrijkijzers als verkrachting als massavernietigingswapen in oorlog wordt ingezet? Mag Beyoncé het woord 'feminist' wel gebruiken als ze haar indrukwekkende financiële onafhankelijkheid deels heeft bereikt door succesvol in een stalen bikini over een podium te tijgeren? Mag Lena Dunham het woord 'feminist' wel gebruiken als er alleen witte zeurmeisjes in haar serie spelen? Is het wel feministisch om te bloggen in plaats van de barricades op te klimmen? Is het wel feministisch om prostitutie af te willen schaffen? Is het wel feministisch om prostitutie níét direct af te willen schaffen?

Het is zo zonde om lang op de vraag 'is dit wel of niet feministisch?' te blijven hameren. Als je accepteert dat vrouwen

mensen zijn, moet je ook accepteren dat vrouwen van mens tot mens allemaal verschillende ervaringen en opvattingen hebben. Over één ding moeten feministen het wat mij betreft per se eens zijn: de wereld hangt aan elkaar van lelijke machtsstructuren die tot verschillende vormen van onderdrukking leiden, en die machtsstructuren moeten gezien, benoemd en gesloopt worden. Die machtsstructuren zijn afhankelijk van sekse, maar ook van huidskleur, religie, seksuele voorkeur, sociale klasse. Feministen hoeven het niet collectief eens te zijn over welke van die structuren het eerst tot op de grond toe afgefakkeld moet worden, of waar dat precies eerst moet gebeuren.

Er wordt wel eens gezegd dat de vrouwenbeweging met één stem moet spreken. Dat het feminisme een vastomlijnde agenda moet hebben – een puntenplan. Omdat het anders niet krachtig genoeg kan zijn, geen vuist kan maken om het patriarchaat een rake stomp mee te kunnen uitdelen. Maar als we mensen zijn – en we zijn met ongeveer de helft van de wereldbevolking – dan kunnen we het simpelweg nooit helemaal met elkaar eens zijn over alles. Wie van ons eist dat we met z'n allen een puntenplan opstellen om de boodschap helder te maken, neemt niet de moeite om naar ons te luisteren, en hoopt dat we tot in de oneindigheid met elkaar gaan lopen ruziën over waar en hoe te beginnen.

De puntenplannen hebben voor eerdere generaties feministen fantastisch gewerkt, en daar hebben we in het Westen alles aan te danken, maar de strijd voor gendergelijkheid is hier zo ver, dat de feministische doelstellingen volgens mij iets minder concreet zijn geworden. We hebben tekenings-

bevoegdheid, we kunnen over onze lichamen beslissen, we kunnen financieel onafhankelijk zijn. Vrouwen zijn in principe voor de wet gelijk aan mannen, maar maatschappelijk gezien zijn mannen en vrouwen lang niet altijd gelijkwaardig.

Wat is voor Nederlandse feministen dan het belangrijkste om de wereld uit te helpen? Opedrongen genderrollen bij kinderen? De betutteling en dehumanisatie van vrouwen met een hoofddoek? Het gebrek aan vaderschapsverlof? Seksistische bierreclames? De hyperseksualisering van zwarte vrouwen? Gesis op straat? Dat er geen vrouwentepels op sociale media mogen? Verkrachtings- en doodsb bedreigingen aan het adres van vrouwen die hun mening geven? Te weinig vrouwen in de top van de politiek en het bedrijfsleven? Geweld tegen LGBT'ers? Dat er roze Bic-pennen gemaakt worden, die voor vrouwen bedoeld zijn?

Een puntenplan impliceert een beperkte hoeveelheid tijd, waarin een aantal geprioriteerde doelen volbracht moeten worden. Maar bij vrouwenrechten, gelijkwaardigheid of het uitbannen van seksisme gaat het wat mij betreft niet meer om 'of – of', maar om 'én, én, én, én, én, én, én, én'.

We hoeven niet één stompvande vuist te zijn, maar we moeten één groot alles ontregelend leger worden dat je patriarchaat voorgoed komt bezetten. Een leger dat zich hard maakt voor de rechten en lichamelijke integriteit van alle vrouwen, én dat een bepaald merk bier niet meer koopt als er op een domme, seksistische manier reclame voor gemaakt wordt. We moeten de helft van de ruimte opeisen en vullen. We hoeven het niet met elkaar eens te zijn over alles wat we veranderd willen zien, maar we moeten wel zorgen dat we elkaar niet ver-

trappen: witte vrouwen moeten luisteren naar de ervaringen van niet-witte vrouwen, en die niet-witte stemmen zo veel mogelijk versterken, zonder ze te overschreeuwen. We moeten zorgen dat kwesties en problemen van vrouwen – van alle achtergronden – ook de norm worden, dat het mensenkwesties worden, en geen vrouwenkwesties meer zijn.

Deze bundel is een verzameling stukken van de jongste generatie Nederlandse schrijvers over feministische kwesties. Die schrijvers hebben, naast hun geslachtsdelen, een aantal dingen gemeen.

Ten eerste: ze zijn allemaal na 1980 geboren en opgegroeid in een Nederland waarin hun gelijkheid vanzelfsprekend was maar hun gelijkwaardigheid niet. Ze hebben allicht in hun tienerjaren eens in een discussie gezegd ‘Ik ben geen feminist hoor, maar...’ en zijn sinds die tijd gaan beseffen dat ‘feminist’ geen supervies woord is.

Ten tweede kunnen ze zich werkelijk kwaad maken over sluimerend seksisme, gruwelijke vrouwenrechtenschendingen en over hoe oneens ze het met elkaar zijn, maar schrijven ze tegelijkertijd ook met een bepaalde lichtheid: ze lijken voornamelijk verbaasd over het gegeven dat de wereld nog wegkomt met een minderwaardige behandeling van vrouwen.

Ten derde zijn ze literair auteur, columnist, publicist, activist, blogger, cabaretier of muzikant, maar vooral vallen ze bijna allemaal in meerdere van die categorieën. Dat is typerend voor een generatie van Nederlandse kinderen die geleerd hebben dat ze niet hoeven te kiezen (en die vervolgens in de media komen te werken – veel succes met het betalen

van je huur als je besluit je te beperken tot alleen bloggen, of een sporadische publicatie).

De titel van dit boek, *Vrouwen schrijven niet met hun tietten*, komt van Niña Weijers, die de woorden uitsprak in haar lezing tijdens de uitreiking van de Anna Bijnsprijs van 2014. Tieten zijn natuurlijk fenomenale dingen, en het is ook uitstekend dat sommige bijdragers van deze bundel er vóór publicatie al naar hebben verwezen als ‘Het tiettenboek’, maar het gaat me bij de titel niet louter om de tiet an sich. Dit is een bundel vol verhalen van vrouwelijke schrijvers over hun feminisme.

Hun stukken gaan niet over hun schrijverschap, maar hun schrijverschap valt wel samen met hun vrouw-zijn – en dat moffelen ze niet weg. Door de gekozen onderwerpen en de manier waarop ze die onderwerpen uitwerken, maar ook door te reflecteren op hoe ze worden beoordeeld. Het is geweldig en nodig dat deze schrijvers overal te lezen zijn, dat ze de ruimte opvullen met vrouwelijke verhalen. Dat mag nooit weggezet worden als wijvengeneuzel, als een categorie die buiten de norm valt. Vrouwelijke schrijvers schrijven niet met hun tietten, maar met hun hoofd en hun hart. Hun hoofd en hart worden mede gevormd door hoe ze als vrouwen in de wereld staan – net zoals mannelijke schrijvers (die hopelijk ook niet met hun scrotum, maar met hun hoofd en hun hart schrijven) deels schrijven vanuit hun positie als man in de wereld.

Elk verhaal in *Vrouwen schrijven niet met hun tietten* komt voort uit een persoonlijk inzicht van de schrijver en kan gaan over alles wat met de vrouwelijke ervaring te maken heeft. De stukken zijn allemaal recent; ze maken inzichtelijk wat deze nieuwe generatie publicerende feministen de afgelopen

paar jaar heeft beziggehouden: alledaags seksisme, seksueel geweld, inclusiviteit, veiligheid van vrouwen op straat. De bundel representeert niet de volledige breedte van het nieuwe feminisme in Nederland, maar is wel een staalkaart van de jongste generatie feministische schrijvers: breed geïnteresseerd, divers, en het patriarchaat schamper lachend de vinger gevend.

Wiegertje Postma, april 2016

Hadjar Benmiloud

Wát ben je?

HADJAR BENMILOUD (1989) is een Nederlandse schrijver, columnist en radiopresentator. Ze heeft sinds 2008 elke maandag een column in *Metro*. Ze was hoofdredacteur van *Spunk* en schreef columns voor *NRC Handelsblad*, die in 2008 gebundeld werden in haar debuut *Überpuber*. Verder schreef ze voor *de Volkskrant*, *Viva*, *FHM*, *Oh*, *Opzij* en *Folia*. Ze maakte radio en televisie voor de NPS, BNN/VARA, Endemol, Radio 1 en *RamBam*. In 2016 richtte ze haar feministische platform vileine.com op.

Voordat ik begreep wat ‘het nieuwe feminisme’ betekende, moest ik eerst mezelf begrijpen. Ik was als meisje uit de Spice Girls- en Nickelodeongeneratie simpelweg op zoek naar vrouwelijke kracht, en vrouwen als Myrthe Hilkens en Sunny Bergman die mij gingen vertellen dat ik niet moest pijpen voor een Breezer, hielpen daar niet zo bij. Stoere meiden dronken sowieso geen Breezers. Geen feminisme dus: een brutaal en seksueel vrijgevochten imago voelde cooler. Doen alsof ik niks voelde bij onenightstands zodat ik niet ‘geplayed’ werd, voelde sterker. Hangen met rappers en zeggen dat ik niet zo goed met vrouwen kon omgaan, voelde slimmer. Harder werken, ‘zonder zeuren’, dan mijn lichaam accepteerde, voelde zelfstandiger.

Totdat de presentatrice van het radioprogramma waar ik werkte me met haarlak verstoppend op het toilet tegenkwam en me er met opgetrokken wenkbrauw aan herinnerde: ‘Zeg, dit is geen modeshow.’ Ik had die nacht doorgehaald en probeerde mijn vette haar in een acceptabel kapsel te proppen, voordat ik de vergaderruimte in durfde.

Tot dat moment had ik me nooit gerealiseerd dat ik op de (radio!)redactie steeds meer op mijn uiterlijk was gaan letten,

omdat de vrouwen elkaar daar 's ochtends altijd complimenten over gaven, terwijl de mannen elkaar complimenteerden met reportages. Bovendien leek er een onuitgesproken imago-code in de journalistieke wereld te heersen, waar in ieder geval al mijn collega's aan voldeden en ikzelf inmiddels onbewust naar probeerde te leven:

- Een serieuze mannelijke journalist is gehaast, onverzorgd, leeft op koffie en sigaretten, schreeuwt veel, is speels en waggelt door de studio als een jutezak met satellietverbinding.
- Een serieuze vrouwelijke journalist heeft haar garderobe, voedselschema en kapsel juist tot in de puntjes onder controle, is attent, past zich uitstekend aan in welke omgeving dan ook en gaat absoluut nooit 'te ver'.

Draai de twee om en ze zouden niet meer serieus worden genomen, uitzonderingen daargelaten. Ik snapte er opeens helemaal niets meer van en moest nog een vergadering in. Mijn vrouwelijke kracht was even zoek, en ik moest op expeditie om haar te vinden.

Ik stelde mezelf – zonder maatschappelijk doel maar uit pure persoonlijke wanhoop – de vraag die elke zichzelf respecterende post-puber kent: wat ben ik eigenlijk? En wat wil ik zijn? Wie een succesvol mens wil worden, moet zichzelf kennen. En dat begint in deze genderwereld die draait om seks, geld en marketing nou eenmaal vaak bij het zijn van een man of een vrouw. Terwijl ik net als iedereen gewoon succesvol en gelukkig wil worden; als *mens*.

Kracht! Moed. Ambitie. Focus. Zelfvertrouwen. Verstand. Volharding. En loyaliteit. Het zijn eigenschappen die geen enkel geslaagd mens kan missen. Of het nou om het naja-gen van een bepaalde carrière gaat, het onderhouden van een goede relatie, of het ontwikkelen van je eigen karakter. Toch zullen de meeste mensen deze begrippen niet met menselijk succes associëren, maar met *mannelijk* succes. Of: met man-nelijkheid zelf.

Bij het definiëren van vrouwelijkheid zul je eerder het vol-gende rijtje opdreunen. Kwetsbaarheid. Schoonheid. Liefde. Zorg. Onzekerheid. Gevoeligheid. Verleidelijkheid. Wispel-turigheid. Het verschil tussen de twee rijtjes is duidelijk: de vrouw is in onze culturele narratieven – en daarmee in de hoofden van velen – nog steeds een dienend wezen, gescha-pen om aangenaam gezelschap te zijn en de man te betege-len. Met seks, liefde of allebei.

Juist nu wordt geroepen dat gendergelijkheid in de wes-terse cultuur toch allang een feit is – en de onvermijdelijke genderverschillen een non-onderwerp, want nu eenmaal onbetwist en wetenschappelijk bepaald – lijken beperken-de stereotypen juist overal aan ons te worden opgedrongen. Meisjes- en jongensspeelgoed wordt meer dan ooit van elkaar gescheiden en mannen plezieren wordt nog steeds vaak ver-kocht als het hoogst haalbare doel voor een vrouw.

Maatschappelijk succes wordt bij vrouwen onverminderd toegeschreven aan *mannelijke* eigenschappen en draagt daar-mee niet bij aan de perceptie van hun vrouwelijke kracht en status. Politica's, wetenschapsters en CEO's zouden vaker alleen eindigen, terwijl hun mannelijke tegenhangers de le-

venspartners juist voor het uitkiezen hebben. Iedere vrouw wil een succesvolle man, maar andersom staan ze niet in de rij. En als 'een man' vinden in onze onbewuste overtuiging het ultieme succes is, heeft een topvrouw in het collectieve oordeel dus bijna altijd verloren. En anders is er nog altijd de vraag: hoe combineer je werk en gezin?

Hoe we vrouwen waarnemen en beoordelen in populaire cultuur en massamedia, heeft dan ook vaak meer te maken met het 'vrouwelijke' rijtje waarden. Een vrouw als Jennifer Aniston, een van de best betaalde actrices in Hollywood, zal altijd bekend blijven staan als de vrouw die Brad Pitt niet kon vasthouden. Heleen Mees onthouden we alleen als een hysteric, terwijl de vele seksuele schandalen rondom mannen in die wereld bijna nooit blijven hangen, tenzij er extreme perversiteiten of politieke omstandigheden zijn. En van Michelle Obama zijn we allang vergeten dat ze ooit de baas en mentor was van Amerika's president, want we kennen haar vooral als gezinsvrouw met hele mooie armen.

Bij mannen mogen status en seksuele aantrekkingskracht afhangen van hun maatschappelijk succes, bij vrouwen hangt het maatschappelijk succes bijna af van de seksuele aantrekkingskracht en daarmee: de status als vrouw en mens. Als het moderne feminisme gedefinieerd zou worden aan de hand van clips van Beyoncé, zijn alle vrouwen die geen G-strings kunnen hebben om die reden niet geschikt voor het feminisme. 'My persuasion will build a nation.' Jammer dat je wordt neergeschoten door de mannen, meisje, had je je cupmaat maar beter moeten emanciperen. Vrouwelijke kracht wordt hiermee in ons collectieve bewustzijn gereduceerd tot de

mogelijkheid om aanspraak te maken op mannelijke kracht. En als we onszelf niet kunnen zien en worden, en elkaar niet kunnen zien en waarderen, voert elke daarop voortbouwende activistische agenda een bij voorbaat zinloze strijd.

Lynn Berger

Het fundament en het huis

LYNN BERGER (1984) is wetenschapper en journalist. Ze studeerde in Maastricht, Los Angeles en New York en schreef een proefschrift over fotografie als nieuw medium in de negentiende eeuw. Ze schrijft voor *De Correspondent* over technologie, cultuur en clichés. Hiervoor schreef ze onder meer voor *Vrij Nederland*, *De Groene Amsterdammer*, *nrc.next*, *hard//hoofd* en *de Volkskrant*.

Het was een slechte feminist die me deed inzien wat het feminisme nou eigenlijk is. Of waar het in elk geval over zou moeten gaan. Een slechte feminist en iemand die een nieuw woord de wereld in hielp.

Wanneer Roxane Gay naar haar werk rijdt, luistert ze naar rapnummers met teksten die even vrouwonvriendelijk als onweerstaanbaar zijn. Haar lievelingskleur is roze en ze leest de *Vogue*, ‘niet eens ironisch’. Ze weet niets van auto’s en laat het maaien van het gras, het buitenzetten van het vuilnis en het bestrijden van ongedierte met liefde over aan de mannen in haar leven. Allemaal eigenschappen die haar, in de zomer van 2014 althans, tot een ‘slechte feminist’ maken.

In Gays essaybundel *Bad Feminist* (in het Nederlands verschenen als *Slechte feminist*) schrijft ze: ‘Ik ben niet zo bekend met de feministische canon als ik zou willen. Ik heb bepaalde interesses en eigenschappen en meningen die niet passen bij het gangbare feminisme, maar ik ben nog steeds een feminist.’ In de bundel zet ze uiteen waarom feminisme er voor haar, ook in de eenentwintigste eeuw, zo toe doet.

Ik las *Bad Feminist* vlak na het even daarvoor verschenen *Men Explain Things to Me*, van Rebecca Solnit. Solnit schreef